

Græske stenhuggere gav
marmor sexappeal:

Antikkens bedste hug

Et perfekt bryst. En svulmende
biceps. En kjole, der klæber
sig til kroppen – også i kunsten
Jagtede de kropsbevidste
grækere det fuldendte legeme.
Grækernes statuer var så
populære, at romerne
kopierede dem i tusindevis.

AF JESPER TAE JENSEN

Udstyret med
kun hammer, mej-
sel og et bor skab-
te de græske billed-
huggere en række af
historiens mest impo-
nerende statuer.

BRIDGEMAN & LESSING ARCHIVE
& DOELLING KINDERSLEY

LOTTE NYBO

Et forkert hug, og alt var spildt

TRIN
1
Stenbruddet

Det krævede stor erfaring og teknisk snilde, når stenhuggerne skulle finde en marmorblok til en statue.

Synet af en revne, der med lynets hast bevæger sig fra den ene side af en marmorblok til den anden, har fået mange græske stenhuggere til at fortvivle. Så var ugers arbejde med at frithugge den stenblok, som på sigt skulle blive en mandshøj statue, nemlig forgæves. I flere af de antikke marmorbrud kan man i dag se tilhuggede blokke ligge tilbage, fordi arbejderne har opdaget skjulte revner, eller et uheldigt hammerslag har ødelagt stenen.

Det krævede stor erfaring at finde fejlfri stenblokke. Når stenhuggerne omsider havde fundet en velegnet

Det kunne tage 30-40 arbejdere adskillige uger at udhugge en passende marmorblok.

I flere af de antikke stenbrud ligger statue-blokke, som græske stenhuggere har opgivet pga. fejl i stenen.

blok, borede de huller hele vejen rundt om den, hvorefter de huggede stenmassen mellem hullerne væk. Det skabte en dyb kanal rundt om stenen. Herefter "sprængte" arbejderne blokken fri af den omgivende stenmasse ved at banke store kiler ind i den udhuggede kanal. Blokken blev derefter læsset på en trækerre og kørt til billedhuggerens værksted.

GLIMMEREN

Grækerne gav statuen liv

I løbet af 500 år lykkedes det grækerne at perfektionere billedhuggerkunsten til hidtil ukendte højder. De græske statuer inddeles typisk i fire hovedperioder.

DEN DÆDALISKE STIL:

Ca. 660 til 610 f.Kr.

En gammel myte fortæller, at den første græske billedhugger hed Daidalos. Han var bedst kendt for at have konstrueret en avanceret labyrint på øen Kreta. Herfra flygtede han senere sammen med sin lille søn ved hjælp af kunstige

vinger, som han havde bundet på armene. Herefter begyndte Daidalos at lave statuer, der ifølge myten var så livagtige, at man troede, de var levende. Derfor kaldes den tidligste, græske storskulptur typisk "dædalisk".

De dædaliske skulpturer, der begynder at dukke op

omkring 660 f.Kr., er meget kantede i udformningen. Statuerne er altid meget stive i kropsholdningen, og det er kun forsiden af statuerne, som er udhugget, mens bagsiden stort set er efterladt rå. Derfor mangler skulpturerne fuldstændigt den "kropslighed", som de græske statuer senere bliver så berømte for.

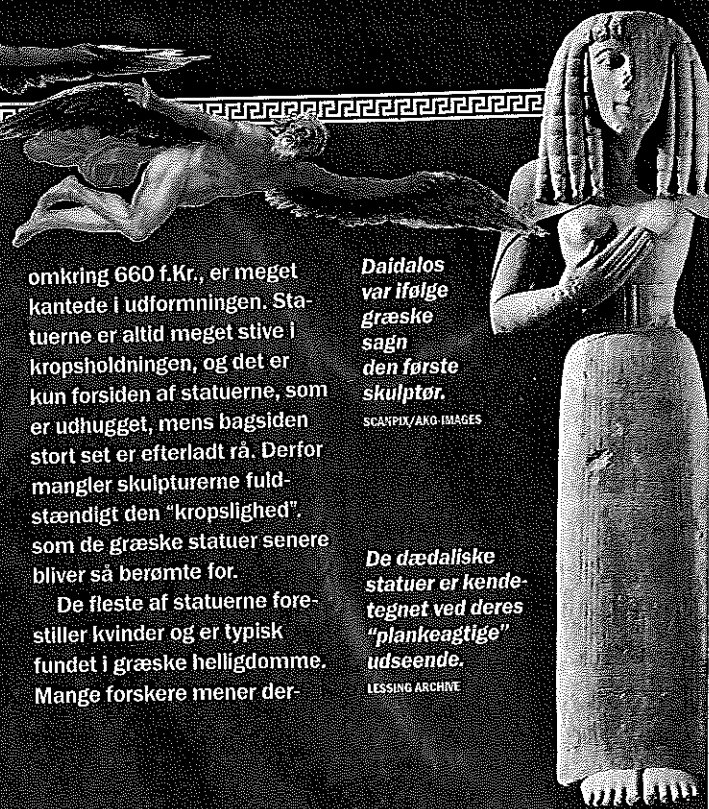
De fleste af statuerne forestiller kvinder og er typisk fundet i græske helligdomme. Mange forskere mener der-

Daidalos var ifølge græske sagn den første skulptør.

SCANPIX/AKO-IMAGES

De dædaliske statuer er kendetegnet ved deres "plankeagtige" udseende.

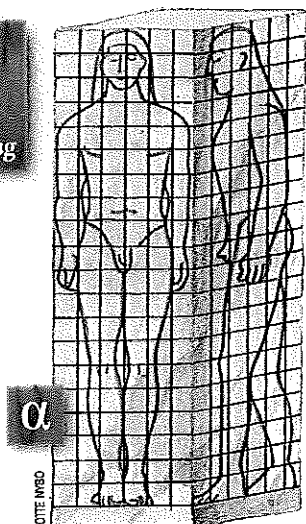
LESSING ARCHIVE

TRIN

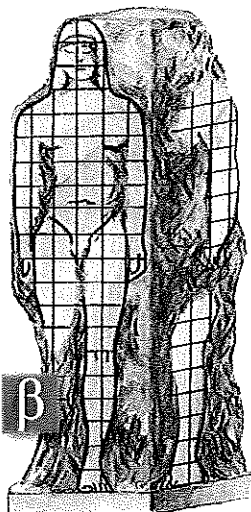
2

Udhugning

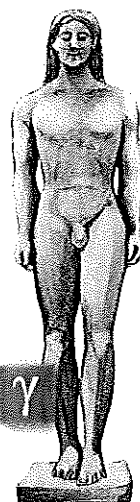

α

LOTTE INBO

β

γ

α Billedhuggeren inddeler med trækul den rå stenblok i et bestemt antal kvadratiske felter på alle fire sider.

β Feltinddelingen gør, at billedhuggeren ved, i hvilke felter statuens dele skal sidde. Den første grove tilhugning med mejsel kan begynde.

γ Til den finere tilhugning bruger billedhuggeren bla. en såkaldt tandmejsel. Til sidst fjernes mejselsporene med en rasp.

Egyptiske felter skabte de græske statuer

De græske billedhuggere kopierede i begyndelsen de gamle egypteres metode til at sikre, at statuernes proportioner blev ensartede. Senere besluttede grækerne sig for at udvikle deres helt egen unikke stil.

I begyndelsen af den såkaldte arkaiske skulpturperiode (ca. 600 f.Kr.) brugte den græske billedhugger ifølge nogle teorier et koordinatsystem med kvadratiske felter til at finde placeringen af fx øjne, arme og ben.

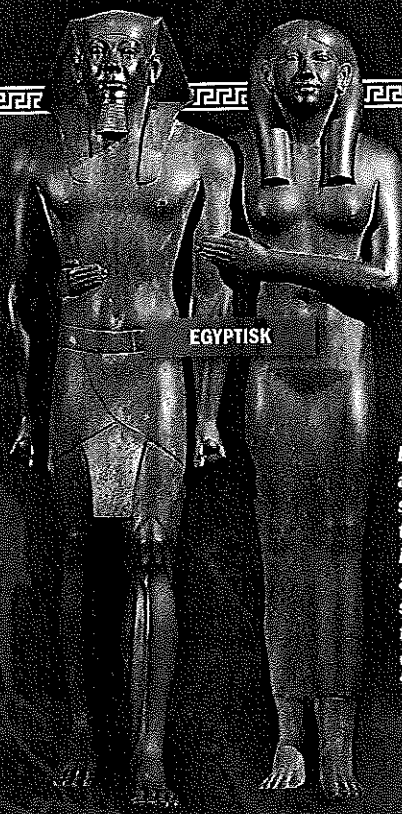
Systemet, der blev tegnet med trækul på den rå mar-

morblok, kom oprindeligt fra Egypten. Her sikrede feltinddelingen ensartethed i statuerne. Eksempelvis sad taljen på en egyptisk mandsstatue altid i 13 felters højde. Systemet gjorde også, at arbejderne allerede i stenbruddet om nødvendigt kunne hugge den tonstunge

stenblok groft til med markering af fx arme og ben. På den måde var det muligt at sænke blokkens vægt med henblik på den videre transport. Det var især en fordel, hvis stenblokken skulle bruges til meget store statuer.

Det egyptiske feltsystem tillod ikke billedhuggerne

at variere statuernes udseende nævneværdigt. Med tiden gik de græske billedhuggere derfor over til først at lave en model af statuen i ler. Modellens træk blev herefter overført til den rå marmorblok via et sindrigt målesystem med ophængte lodder.

EGYPTISK

GRÆSK

De tidlige arkaiske statuer er tydeligt inspirerede af egypternes statuefremstillinger.

LESSING ARCHIVE & LESSING ARCHIVE

for, at statuerne forestiller guder og gudinder.

DEN ARKAISKE STIL:

Ca. 600 til 480 f.Kr.

I løbet af 600-tallet f.Kr. begyndte græske handelsfolk at handle ivrigt med Egypten. Handlen blomstrer i den grad, at grækerne omkring år 620 f.Kr. ligefrem får tilladelse af farao til at grundlægge en handelskoloni i Nildeltaet.

De græske handelsfolk så med beundring på egypternes imponerende statuer af farao og fortalte om deres oplevel-

ser hjemme i Grækenland. Snart begyndte de græske billedhuggere at kopiere den egyptiske statuefremstilling. I de græske billedkunstners fremstillinger af mænd – en såkaldt kouros – står statuen derfor efter bedste egyptiske forbillede typisk med det ene ben foran det andet, mens armene hænger ned langs siden med knyttede hænder. Den største forskel er, at de græske mandsstatuer altid er nøgne som symbol på fysisk styrke, mens de egyptiske statuer altid er iført lændeklæde.

Penis og arme blev sat på til slut

For at spare på marmoret blev udsatte dele udhugget separat og sat på statuen som det sidste.

Ofte var de græske statuer udhugget i flere separate dele. Hvis statuen strakte en arm ud fra kroppen, var armen typisk udhugget særskilt. Hvis den skulle have været udhugget af samme stenblok som resten af statuen, skulle blokken nemlig have været tilsvarende større.

I enkelte tilfælde er statuens hoved også udført separat. På den måde kunne flere billedhuggere arbejde på én skulptur på samme tid. Der er også eksempler på, at tæer, fingre og penisser er blevet påsat særskilt. Det havde den fordel, at det gjorde det nemt at udskifte dem, hvis de brækkede af ved et uheld – hvad de ofte

Med en marmortap kunne fx en underarm indsættes i en tilsvarende fordybning i statuen.

ULLSTEIN BILD

gjorde. Billedhuggeren satte de mindre dele fast på statuen ved hjælp af dyvler i jern eller bronze. For at fæstne dyvlen i marmoret blev den indkapslet i flydende bly. I andre tilfælde fæstnede billedhuggeren fx en arm med en udhugget marmortap, der passede ind i en fordybning i statuen. På samme måde udstyrede billedhuggere statuerne med smykker, våben og hårlokker i bly. Mange statuer havde desuden indlagt øjne i sten eller glas.

I nogle tilfælde blev statuerne hoveder udhugget separat og sat på kroppen efterfølgende.

Ofte blev statuens øjne indlagt i farvede glas eller sten. De to huller i panden på statuen skyldes, at den engang har båret en krigshjelm i bronze.

DORLING KINDERSLEY & ULLSTEIN BILD

Den kvindelige græske statue – en såkaldt kore – står i samme stilling som manden, men er iført tøj og har ofte den ene arm strakt ud foran sig.

De fleste af statuerne har været opstillet i de græske helligdomme, mens andre har stået på gravpladser. Tidligt i perioden har statuerne alle det såkaldte arkaiske smil, der muligvis skal vise, at statuerne er velsignet af guderne. Senere forsvinder dette smil dog, og ansigtsudtrykket bliver mere naturligt. Det var især på de to græske øer Naxos og

Paros, de tidligste skulpturværksteder lå, fordi øerne havde det bedste marmor.

I begyndelsen af den arkaiske periode passer statuernes anatomi ikke altid perfekt, og statuerne er meget statiske. Men hurtigt bliver billedhuggerne dygtigere og formår at vise fx mandestatuernes muskler helt naturalistisk.

DEN KLASSISKE STIL

480 til 323 f.Kr.

Højdepunktet i græsk skulptur kommer i den såkaldte klassiske periode.

I 480 f.Kr. står grækerne med Athen i spidsen en persisk invasionsstyrke ved øen Salamis ud for Athen. Under kampene

Parthenon-statuerne på Akropolis i Athen indleder den klassiske, græske skulpturstil.

BRIDGEMAN

bliver Athen plyndret, og bl.a. templerne på Athens Akropolis brændt. Derfor beslutter athenerne efter sejren at bygge

TRIN
4
 Bemaling

Statuerne skulle have liv og farver

Den sidste opgave for billedhuggeren var at male statuen. Farverne fremhævede detaljer og fik skulpturen til at lyse op på lang afstand.

Når mejselsporene på den færdige statue var blevet fjernet med en grov rasp, polerede billedhuggeren til sidst statuen med et let slibemiddel. Det bestod af knust pimpsten eller smergel. Den blanke, højtidelige stenoverflade var dog ikke noget, grækerne brød sig om. De ville have liv og farver – jo mere iøjnefaldende, desto bedre.

Langt hovedparten af de græske statuer blev derfor bemalet enten delvist eller over det hele. Og alle farver blev brugt: hvid, blå, grøn, rød, gul, sort osv. Med de krasse farver kunne billedhuggeren fremhæve læber, hår, øjne og tøj. Det sidste, billedhuggeren gjorde, var at foretage en "ganosis" på

den farvelagte statue. "Ganosis" var det græske ord for efterbehandling af statuen med en blanding af voks og olivenolie, som blev smurt på statuen. Derefter blev voksblandingen opvarmet med trækul og gnedet ind i stenen. Behandlingen beskyttede marmoret og forstærkede farvernes glans. Nu var statuen omsider – efter et års hårdt arbejde – klar til at blive leveret til køberen.

Hovedparten af de græske statuer var oprindeligt delvist eller helt bemalet i stærke farver.

MÖNCHEN GLYPOTHEK

STATUEN, SOM DEN OPRINDELIGT SÅ UD

STATUEN, SOM DEN BLEV FUNDET

Den klassiske statue af *Afrodite fra Knidos* blev vidt berømt, fordi det var første gang, en kvinde blev fremstillet nøgen.

LESSING ARCHIVE

bl.a. Parthenon-templet på Akropolis. Derved tiltrak Athen alle tidens mest talentfulde billedhuggere. Den berømte billedhugger Fidas kom til at stå for planlægningen af skulpturudsmykningen på Parthenons to gavle. Det store tempels skulpturudsmykning blev synonym med den klassiske, græske skulptur.

Parthenons gavlskulpturer, der alle fremstiller græske guder, er især berømte for de kvindelige gudinders folderige klædedragt, der smyger sig tæt om kroppen og elegant an-

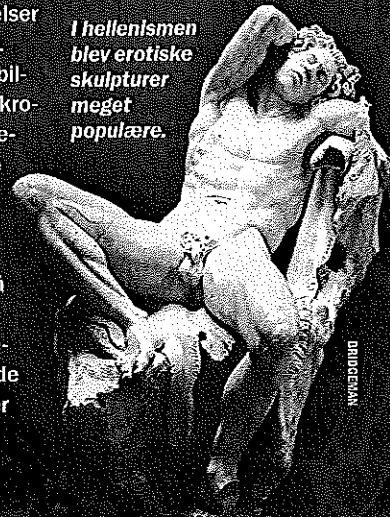
tyder de skjulte kropsformer. Samtidig eksperimenterer billedhuggerne som aldrig før med skulpturernes bevægelser og anatomiske fremstilling.

Der blev sat stor pris på billedhuggerens arbejde på Akropolis. Regnskaber fra byggeriet viser, at billedhuggerne havde en årlig indkomst på 16.392 drakmer – et astronomisk beløb, eftersom en normal årsløn lå på ca. 1400 drakmer.

Det er i den klassiske periode, at en lang række af de græske billedhuggere bliver

berømte langt ud over hjemlandets grænser. En af de mest berømte bliver billed-

I hellenismen blev erotiske skulpturer meget populære.

BRIDGEMAN

Romerne elskede græsk skulptur

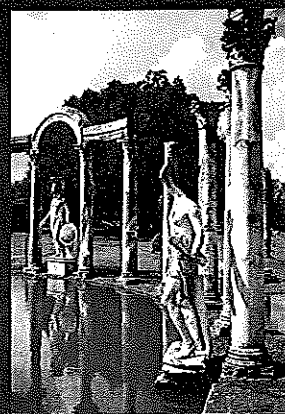
De smukke græske statuer gjorde stort indtryk på romerne. Derfor lod rige romere hundreder af de mest berømte statuer kopiere, så de kunne pynte i deres haver.

Da den romerske feltherre Mummius i 146 f.Kr. plyndrede den græske by Korinth, lod han hele skibsladninger af græske statuer sejle hjem til Rom. Feltherren mente, at statuerne kunne sælges, men personligt var han bedøvende ligeglad med statuernes kunstneriske værdi. Han skal fx have sagt til sine mænd, at hvis mesterværkerne blev beskadiget under transporten, måtte de selv tage ud og stjæle nogle nye.

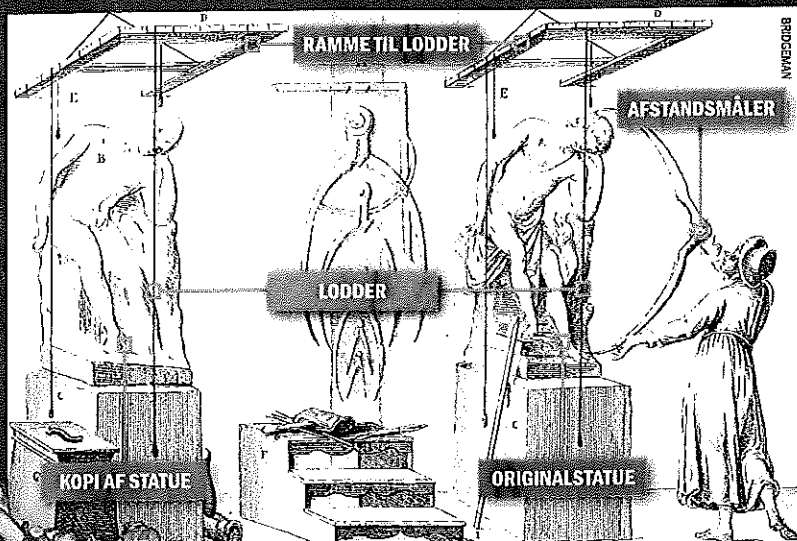
Men efterhånden begyndte romerne at få øjnene op for skønheden i de klassiske, græske statuer, og enhver velstående romer med respekt for sig selv havde græske statuer stående i sin have. Statuerne blev så populære, at efterspørgslen langt overgik udbuddet. Derfor hyrede romerne billedhuggere til at kopiere

de originale værker. Kopieringen foregik ofte med lodder, ligesom da de græske billedhuggere overførte punkter fra deres lermodel til marmorblokken. Ved at hejse lodder op over originalstatuen og lade dem berøre statuens yderste punkter – fx næse, tinding og lignende. Derefter blev lodderne hængt op over den marmorblok, som skulle blive kopien. Nu kunne kopisten hugge ind i blokken, indtil lod-

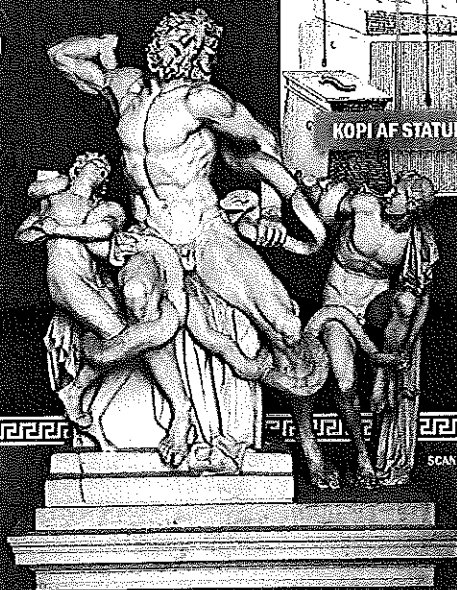
derne hang lige, hvorefter flere punkter blev overført. Den sidste finkopiering foregik per øjemål. I dag er størstedelen af de berømte græske billedhuggeres statuer derfor romerske kopier.

Det blev et statussymbol for romerne at have græske statuer i deres haveanlæg.

Ved hjælp af lodder kunne billedhuggere med stor nøjagtighed kopiere de græske originalstatuer.

SCANPIX/AGF IMAGES

Hellenismen blev bl.a. kendt for statuernes intense følelser og dramatik.

huggeren Praxiteles, der især bliver kendt for sin statue af Kærlighedsgudinden Afrodite. Statuen stod på øen Knidos og blev et populært turistmål, fordi det var første gang, en kunstner havde turdet portrættere en kvinde helt nøgen. Til sidst blev de mange turister, der hele tiden rørte ved den nøgne statue, dog for meget, og Afrodite blev hegnet ind.

HELLENISMEN

323 til 31 f.Kr.

Da Alexander den Store i år 323 f.Kr. døde i byen Babylon

i nutidens Irak, efterlod han et græksproget verdensrige. Riget, der strakte sig fra Grækenland til Tyrkiet og Iran og videre til Egypten, blev derefter delt mellem Alexanders makedonske generaler. De nye makedonskstyrte monarkier var styrkende rige og tiltrak derfor billedhuggere fra nær og fjern. Billedhuggerne mestrede på dette tidspunkt alle teknikker til skildring af anatomi,

bevægelse og følelsesudtryk i skulpturerne. Tilbage for kunstnerne var derfor kun at overgå deres forgængere.

Som noget helt nyt begynder nogle kunstnere at lave statuer af fx den fattige fisker eller den fordrukne kone på gaden. Andre kunstnere fremstiller skulpturgrupper, der portrætterer berømte græske myter – ofte med hidtil uset intensitet i statuernes ansigts-

udtryk og kroppsbevægelser. Andre kunstnere igen eksperimenterer med erotiske skulpturer, der gerne må forarge. Statuerne bliver købt af konger eller rige grækere i storbyerne.

Efter små 300 år tipper magtbalancen i middelhavsverdenen dog, og i år 31 f.Kr. erobrer den nye stormagt, Rom, det sidste hellenistiske rige, Egypten. Den græske skulpturs tid er forbi.